

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele

**PŘÍPRAVA DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ NA
SAMOSTATNÝ ŽIVOT
PREPARING CHILDREN FROM CHILDREN'S
HOMES FOR EVERYDAY LIFE**

Bakalářská práce: 09-FP-KSS-1001

Autor:
Radka Badinková

Podpis:

Adresa:
Velké Žernoseky 183
412 01 Litoměřice

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
56	0	0	19	17	2+1CD

V Liberci dne: 12.4.2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Radka Badinková
adresa: Velké Žernoseky 183, 412 01
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele
Název BP: **Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život**
Název BP v angličtině: **Preparing Children from Children's Homes for Everyday Life**
Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: 15. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009



děkan



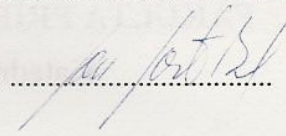
vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Radka Badinková

Datum: 12. 5. 2009

Podpis: 

Název BP: PŘÍPRAVA DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D. Podpis: 

Cíl: Zjistit, jak se děti v dětských domovech připravují na samostatný život a zda je tato příprava dostatečná.

Požadavky:

1. Studium odborné literatury a zdrojů.
2. Formulace teoretických východisek práce.
3. Projektování průzkumu.
4. Tvorba výzkumného vzorku a výzkumné techniky.
5. Sběr dat.
6. Interpretace dat.
7. Formulace závěru a návrhu opatření.

Metody: Metoda dotazování
Analýza spisové dokumentace

Literatura: MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178304-8
MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6
MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X
MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-76-1
VOCILKA, Miroslav. Dětské domovy v ČR. 1. vyd. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 12.04.2010

Radka Badínková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu PhDr. Sochůrkovi za jeho pomoc, cenné rady a připomínky, které mi při zpracování mé bakalářské práce poskytl.

Radka Badinková

Název bakalářské práce: Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život

Název bakalářské práce: Preparing for a separate life at children from children's homes

Jméno a příjmení autora: Radka Badinková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009/2010

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala problematikou odchodu dětí z dětských domovů do samostatného života. Zaměřovala se na způsoby jakými jsou děti v dětských domovech vychovávány a jakými se připravují na svůj odchod z dětského domova poté, co dovrší zletilosti nebo ukončí přípravu na povolání. Jejím cílem bylo zjistit, jestli jsou děti na tento vstup do samostatného života dostatečně připraveni. Práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části bylo pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů objasňováno, co znamená náhradní výchova, její formy. Dále se zabývala jednotlivými typy výchovných školských zařízení, s tím, že větší část byla věnována výchově dětí v dětských domovech. Praktická část navazuje na problematiku zpracovanou v teoretické části. Byla zjišťována pomocí dotazníků. Vycházela z názorů mladých lidí na samostatný život, na to, zda se cítí na tento vstup připraveni a také jaké mají plány do budoucnosti. V závěru práce byly shrnuty poznatky získané z průzkumu. Za největší přínos práce bylo možné považovat objasnění situace v dětských domovech a odhalení podstaty odchodu dětí do samostatného života.

Klíčová slova: rodiče, náhradní výchova, ústavní výchova, dětský domov, vychovatelé, výchova, vzdělávání, příprava na povolání, dítě, dospívání, mladí lidé od 17-20 let, příprava na samostatný život, budoucnost, bydlení, zaměstnání, hospodaření, dotazník, průzkum, projekt.

Annotation:

The graduation theses was turned into the question of leaving to a separate life at children from children's home. It was aimed to the ways of education and preparing for their leaving when they come of age or they finish their preparation for the profession. Its aim was to determine, if children are properly equipped to enter into this life. The graduation theses was divided into two parts.

In theoretic part was clarify the term substitute upbringing, its forms, educational school facilities. The largest part was devoted to education in children's homes.

In a practical part was used a questionnaire asked adolescents for their opinion on whether they feel ready for separate life, plans for future. The conclusion of the paper summarizes findings from the survey.

The biggest contribution of graduation theses can be clarify the situation in children's homes and reveal the substance of leaving children to a separate life.

Keywords: parents, substitute upbringing, institutional education, children's home, educator, education, preparation for the profession, child, adolescence, adolescent in age 17-20, preparation for separate life, future, housing, occupation, questionnaire, survey, project

Anotación:

Tesis de licenciatura se refirió al tema de dejar a los niños en los orfanatos a la vida independiente. Centrado en las formas en que los niños son criados en orfanatos y lo que debe prepararse para su salida del orfanato tras alcanza la mayoría de edad o cesar su formación profesional. Su objetivo era determinar si los niños están en la entrada a la vida independiente debidamente preparados. El trabajo fue dividido en partes teóricas y prácticas. En la parte teórica de la elaboración y presentación de fuentes expertas explicar qué se entiende por educación alternativa, sus formas. Por otra parte, se ocupan de diferentes tipos de escuelas de educación, con la mayor parte se dedicó a la crianza de niños en orfanatos. La parte práctica sigue los problemas tratados en la parte teórica. Se produce al cuestionario. En base a las opiniones de los jóvenes para la vida independiente, en cuanto se sienten preparados para esta entrada, y también cuáles son sus planes futuros. La conclusión resume los resultados de la encuesta. La mayor contribución de la obra puede ser considerada para aclarar la situación en los orfanatos y revelar la esencia de la salida de los niños a la vida independiente.

Palabras clave: padres, otros tipos de cuidado, atención residencial, orfanato, los educadores, preparación para la profesión,, la educación, las carreras de educación, niños, adolescentes, jóvenes de 17-20 años, la preparación para la vida independiente, el futuro, la vivienda, el empleo, ahorro, cuestionario, encuesta , el proyecto.

Obsah

1 ÚVOD.....	10
2 TEORETICKÁ ČÁST.....	13
2.1 NÁHRADNÍ VÝCHOVA.....	13
2.1.1 VYMEZENÍ POJMU.....	13
2.1.2 FORMY NÁHRADNÍ VÝCHOVY.....	13
2.2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	18
2.2.1 VÝCHOVNÁ ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ.....	19
2.2.2 STATISTIKA VÝCHOVNÝCH ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH.....	21
2.2.3 PROCES UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO VÝCHOVNÉHO ŠKOLSKÉHO ZAŘÍZENÍ.....	21
2.3. VÝCHOVA DĚTÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH.....	23
2.3.1. SPECIFIKA PEDAGOGICKÉ ČINNOSTI V DĚTSKÉM DOMOVĚ.....	23
2.3.2 VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ.....	24
2.3.3 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ.....	25
2.3.4 PŘÍPRAVA DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT.....	26
2.4 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	29
2.4.1 VYMEZENÍ OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	29
2.4.2 DŮLEŽITÉ CHARAKTERISTIKY DOSPÍVÁNÍ.....	30
3 PRAKTICKÁ ČÁST.....	32
3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	32
3.1.1 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ.....	33
3.2 POUŽITÉ METODY.....	33
3.3 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU A PRŮBĚH PRŮZKUMU.....	34
3.4 VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE.....	36
4 ZÁVĚR.....	52
5 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	54
6 SEZNAM PŘÍLOH.....	56

1 ÚVOD

Domov je místo zcela osobitých, specifických lidských vztahů, je to místo bezpečí a životní jistoty, a proto se tak hluboce vtiskuje do našeho života. Je jen dobře, když místem domova je nějaký zcela konkrétní byt, dům, osada, kraj – avšak nemusí tomu tak být bezpodmínečně. Rozhodující roli tu hrají lidé a bezpečí.¹

Ne všechny děti však mají domov, který by si představovaly a zasloužily. Je a stále bude mnoho dětí, které své dětství stráví v dětském domově. Tyto děti si takový život nevybraly, ale byl jim určen a nezbyvá jim nic jiného, než ho přijmout. Život v ústavním zařízení jim umožňuje materiální zabezpečení, jídlo, ošacení, možnost vzdělávat se, většinou to, co jim v původní rodině chybělo. Na druhou stranu jim bere soukromí, rodičovskou lásku (ať už je jakákoliv), pocit jistoty, samostatnost. Celou dobu jsou zvyklé, že se o ně někdo stará a pomáhá jim v nesnázích. Jenže jednou přijde doba, kdy musí bránu dětského domova opustit a začít žít svůj vlastní život. Pro tyto děti to bývá mnohem těžší, než pro děti, které se osamostatňují od rodičů. Ty totiž vědí, že pokud bude potřeba máma s tátou jsou tady a rádi pomohou.

Děti z dětských domovů sice ve větší míře rodiče mají také, ale pomoc od nich většinou čekat nemohou. Celkově návrat dítěte do původní rodiny po skončení ústavní péče je velkým rizikem. S rodinou není často vůbec odborně pracováno a tak se tedy vrací do stejného závadového prostředí, ze kterého bylo odebráno. Často potom dochází k tomu, že jsou děti okradeny či zneužity těmi nejbližšími.

Děti, které odcházejí z dětského domova mohou trpět sociálním handicapem, který znemožňuje možnost začlenit se do společnosti. Mohou mít potíže v komunikaci, především při styku s cizími lidmi bývají ostýchavější. Ztěžuje jim to zařizování různých úředních záležitostí a také hledání zaměstnání. Způsob výchovy, jakým jsou v dětském domově vychovávány nedostatečně připravuje děti na převzetí odpovědnosti za svůj život.

Také prostředí dětského domova, které bývá až nadstandardně materiálně vybaveno, často přesahuje možnosti obyčejné rodiny. Děti potom mají zcela nereálný a zdeformovaný hodnotový systém a těžko si zvykají na samostatný život ve skromnějších podmínkách.

¹ MATEJČEK, 1994, s.60.

Pro děti, které vyrostly v dětském domově je jejich odchod do běžného života velkým zvratem a myslím si, že jedna z nejtěžších životních změn. Přestože se děti na odchod z dětského domova připravují, řada z nich se s krutou realitou potká až za zdmi dětského domova.

V dětském domově pracuji již řadu let. Zažila jsem období, kdy děti s dovršením 18 let opouštěly dětský domov, často ještě s nedokončeným vzděláním, ale hlavně aby měly svobodu a volnost. Většinou dříve nebo později přišly na to, že i volnost, po které tak toužily má své stinné stránky. Chyběly jim peníze, protože neměly dokončené vzdělání byla snížena jejich šance získat práci a to mnohdy vedlo k tomu, že začaly žít podobný život jako jejich rodiče. V současné době přece jen většina dětí, které odcházejí z dětského domova ukončí svoji přípravu na povolání a mají tak větší šanci na pracovním trhu. Dokonce velmi často pokračují ve studiu, to jim zajistí, že mohou v dětském domově zůstat ještě i po dovršení zletilosti. Nezřídka děti takto oddalují svůj odchod z dětského domova, protože se na samostatný život zatím necítí.

Téma bakalářské práce je zvoleno záměrně, protože v dětské domově pracuji a již mnohokrát jsem měla možnost sledovat cestu „našich dětí“ v jejich samostatném životě. Víím, že samostatná cesta není pro děti, o které se doteď staralo spoustu lidí (ať jsou to kuchařky, uklízečky nebo vychovatelé), vůbec jednoduchá. Pevně věřím, že výchovná činnost v dětských domovech, přístup vychovatelů a ochota dětem pomoci i po jejich odchodu, jim tuto cestu alespoň zčásti usnadní.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se soustředím na objasnění pojmů náhradní výchova a její formy, s tím, že se více zaměřuji na ústavní výchovu. Dále popisuji jednotlivé typy školských výchovných zařízení, kde se podrobněji věnuji činnosti dětských domovů. Ke konci teoretické části se zaměřuji na vývojovou etapu dospívání, jelikož právě v tomto období opouštějí „mladí dospělí“ dětský domov. Jsou zde popsána specifika tohoto vývojového období.

V praktickou část provádím formou dotazníků, které vypracovali „mladí dospělí“ ze šesti dětských domovů. Dotazník je sestaven z několika otázek, které mají poodhalit nejen to, zda jsou jedinci na samostatný život připraveni, ale také jaké mají plány do svého budoucího života. Průzkum končí porovnáním, kolik jedinců odchází z dětského domova zpět do své původní rodiny a kolik se jich zcela osamostatní.

K danému tématu je použito několik děl předních českých autorů, kteří se dané problematice věnují.

Cílem bakalářské práce je objasnit, jak se děti v dětských domovech připravují na samostatný život a zároveň zjistit, zda je tato příprava dostatečná.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 NÁHRADNÍ VÝCHOVA

2.1.1 VYMEZENÍ POJMU

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy, která je také obsahem činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

Náhradní výchovu můžeme rozdělit na náhradní rodinnou péči a ústavní péči.

Nejčastějšími příčinami, proč se děti dostávají do různých zařízení náhradní výchovné péče jsou:

- rodiče nezvládají dostatečně výchovu svých dětí (záškoláctví, trestná činnost dětí, apod.),
- rodiče zanedbávají výchovu svých dětí,
- rodiče fyzicky nebo psychicky týrají své děti nebo je sexuálně zneužívají,
- alkoholismus rodičů,
- problémy rodičů s přestupky proti zákonu nebo s trestnou činností,
- sociálně slabé rodiny (špatná finanční situace, nízká vzdělanost rodičů, nezaměstnanost),
- osiření dítěte.

2.1.2 FORMY NÁHRADNÍ VÝCHOVY

Formy náhradní výchovy upravené zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině:

- svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče,
- pěstounská péče,
- poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje,
- osvojení,
- ústavní výchova,
- umístění a pobyt dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Jednou z možností, které zákon o rodině upravuje v § 45, je svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, o kterém může soud rozhodnout, vyžaduje-li to zájem dítěte a fyzická osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému.

Pěstounská péče

Druhou formou náhradní rodinné péče je svěření dítěte do pěstounské péče (§ 45a - 45d zákona o rodině), do které se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěření vyžaduje.

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče – individuální a skupinová. Individuální péče probíhá v běžném rodinném prostředí, skupinová v tzv. zvláštních zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách.

Práva a povinnosti pěstounů

Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech, neboť toto právo nadále náleží rodičům, pokud ovšem nejsou v rodičovské zodpovědnosti omezeni, nebo pokud jí nejsou zbaveni nebo není její výkon pozastaven. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu. Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů.

Délka pěstounské pěstounská péče

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a končí zletilostí dítěte. Může být také zrušena, a to jen rozhodnutím soudu, který jí může zrušit jen z důležitých důvodů. Učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun (§ 45a- 45d zákona o rodině).

Zabezpečení dítěte v pěstounské péči a odměna pěstouna

Dítěti v pěstounské péči náleží podle zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře příspěvek na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči a pěstounovi za výkon pěstounské péče měsíční odměna za každé svěřené dítě. Vedle těchto dvou dávek se pěstounům poskytuje podle zákona o státní sociální podpoře též jednorázový příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Na ten má nárok pěstoun, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o čtyři děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají pěstounovi nárok na odměnu pěstouna.

Poručenství

Situace, kdy

- oba rodiče nezletilého dítěte zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu,

řeší zákon o rodině ustanovením poručníka, který bude nezletilé dítě

- vychovávat,
- zastupovat a
- spravovat jeho majetek místo rodičů (§ 78 zákona o rodině).

Osvojení

Optimální formou náhradní výchovy a náhradní rodinné péče je osvojení (§ 63 - § 77 zákona o rodině), kterým vznikají mezi osvojitelem a osvojencem vztahy jako mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vztahy příbuzenské. Osvojitelé mají při výchově dítěte v plném rozsahu rodičovskou zodpovědnost (§ 63 odst. 1). Do knihy narození matriky se namísto rodiče na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popřípadě osvojitelé.

Dítě získává osvojením příjmení osvojitele a vztahy k původní rodině, na rozdíl od pěstounské péče, zanikají. Mezi osvojencem a osvojitelem musí být přiměřený věkový rozdíl, přičemž osvojit lze jen dítě nezletilé (§ 65). Podle ustálené soudní praxe a výkladu zákona o rodině je vyloučeno osvojení mezi sourozenci a mezi příbuznými v pokolení přímém.

Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé a je-li osvojitel manželem, může osvojit dítě jen se souhlasem toho druhého. Souhlasu druhého manžela však není třeba, jestliže druhý manžel pozbyl způsobilost k právním úkonům nebo je-li opatření souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou (§ 66).

Mezinárodní osvojení

Pro realizaci mezinárodních osvojení byla v roce 1993 přijata na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého **Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení**, kterou ČR ratifikovala v roce 2000.

Cílem této úmluvy je nejen

- vytvořit záruky, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovalo v zájmu dítěte a
- orgány k tomu určenými,
- ale také zaručit subsidiaritu osvojení do ciziny, jak zdůrazňuje čl. 21 písm. b) Úmluvy o právech dítěte.

Podle Úmluvy o ochraně dětí a mezinárodním osvojení je každý smluvní stát povinen určit ústřední orgán odpovědný za plnění úkolů stanovených v Úmluvě. V České republice byl ústředním orgánem určeným k plnění úkolů vyplývajících z této úmluvy určen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Ten zařazuje do své evidence žadatele o osvojení dítěte z ciziny a děti, pro které se nepodařilo najít vhodné žadatele o osvojení dítěte v České republice.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně dává podle

- § 35 odst. 1 ,písm. i) zákona o SPO souhlas k osvojení dítěte do ciziny a
- podle § 19 odst. 2 téhož zákona rozhoduje o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, jde-li o osvojení dítěte do ciziny nebo z ciziny.

Ústavní výchova

Formou náhradní výchovy je také ústavní výchova (§ 46 zákona o rodině). K nařízení ústavní výchovy soudem a k podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany se přistupuje tehdy, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže ze závažných důvodů rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte ji nemohou nebo nechtějí zabezpečit.

Ústavní výchova může být nařízena jen u nezletilého dítěte a z důležitých důvodů ji může soud prodloužit až o 1 rok po dosažení jeho zletilosti.

Ochrannou výchovu upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o opatření, které ukládá soud v případě mladistvých pachatelů ve věku od 15 do 18 let, kteří spáchali trestný čin, nebo v případě trestně neodpovědných dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. Ochranná výchova je vykonávána ve specializovaných školských zařízeních (výchovné ústavy nebo dětské domovy se školou).²

² <http://www.mpsv.cz/cs/7297>

2.2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

V r. 1950 byla u nás zrušena pěstounská péče. Podle tehdejší vládnoucí ideologie, která pokládala rodinu za historicky překonanou instituci, nemělo smyslu hledat pro opuštěné děti rodinu náhradní. Nastala doba rozkvětu, tzv. kolektivní výchovy a dětských domovů.³

Ústavní péči zajišťují taková zařízení, ve kterých profesionální zaměstnanci pečují o skupinu nějak hendikepovaných lidí. Ústav je zvláštní fenomén: personál je v něm zaměstnán jako v jakékoliv jiné organizaci, pro klienty je však ústav dočasnou nebo trvalou náhradou domova. Tento rozdíl v očekávání a postojích je ústředním problémem ústavní péče. Personál považuje klienty za objekt své práce, klienti chtějí být individuálními subjekty.⁴

Ústavní výchovu zabezpečuje resort zdravotnictví, školství a sociálních věcí. Vzhledem k tématu se tato práce zaměřuje na zařízení, která spadají pod resort školství.

Nejdříve je třeba si ujasnit **rozdíl mezi ústavní a ochrannou výchovou**.

Základním předpokladem nařízení **Ústavní výchovy** (dále jen ÚV) je vážné ohrožení, nebo narušení výchovy dítěte. ÚV se nařizuje rozhodnutím soudu podle zákona o rodině v občansko-právním řízení a je určena pro děti a mládež do 18 let (max. 19 let) věku.

Uskutečňuje se podle věku ve zdravotnických a školských zařízeních:

- do 3 let věku dítěte – kojenecké ústavy, dětské domovy a dětská centra
- po 3. roce života – dětské domovy, dětské domovy se školou, diagnostické ústavy a výchovné ústavy

³ MATĚJČEK, 1999, s. 11.

⁴ MATOUŠEK, 1999, s. 17.

Základním předpokladem uložení **Ochranné výchovy** je protispolečenský čin dítěte nebo mladistvého do 18 (max. 19) let věku, který naplňuje skutkovou podstatu trestného činu.

Je uložena rozhodnutím soudu:

- a) v občansko-právním řízení, spáchá-li dítě mezi 12. – 15. rokem věku čin, za který lze dle trestního zákona uložit výjimečný trest;
- b) v trestním řízení se ukládá ochranná výchova mladistvému mezi 15. – 18. rokem tehdy, jestliže ochranná výchova podle rozhodnutí soudu splní svůj účel lépe než uložení trestu odnětí svobody.

Uskutečňuje se ve výchovných školských zařízeních: diagnostické ústavy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy.

2.2.1 VÝCHOVNÁ ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ

Výchovná školská zařízení se dělí na 4 základní typy (dle zákona 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy):

- Diagnostické ústavy (DDÚ, DÚM),
- Dětské domovy (DD),
- Dětské domovy se školou (DDŠ),
- Výchovné ústavy (VÚ).

Diagnostické ústavy

Hlavní náplní diagnostického ústavu je příjem dětí „z terénu“ a jejich komplexní vyšetření (psychologické, pedagogické, zdravotní aj.). Na základě zjištěných výsledků z tohoto vyšetření jsou děti následně umístěny podle volných kapacit do dětských domovů, DD se školou a výchovných ústavů. Pobyť v DÚ trvá zpravidla 8 týdnů a může být podle potřeb dítěte prodloužen či zkrácen. K pobytu v DÚ jsou děti přijímány buď na základě soudního rozhodnutí o umístění do Diagnostického ústavu, nebo na žádost zákonného zástupce dítěte. Ve druhém případě se jedná o tzv. dobrovolný pobyt v DÚ, jehož cílem je právě diagnostika dítěte s tím, že se po tomto pobytu může dítě vrátit zpět domů.

Diagnostické ústavy se dělí na:

- Dětský diagnostický ústav (pro děti ve věku 3–15 let) - koedukované skupiny dětí
- Diagnostický ústav pro mládež (pro děti ve věku od 15 do 18 nebo až 19 let) – zvlášť pro chlapce a dívky

Dětské domovy

Do dětských domovů se umísťují děti ve věku zpravidla od tří do osmnácti let, případně do ukončení přípravy na povolání (max. do 26 let). Dětský domov je výchovné zařízení, které zabezpečuje mládeži výchovnou, hmotnou a sociální péči. Základní organizační jednotkou, v níž probíhá výchova v DD je rodinná buňka. Rodinnou buňku tvoří kolektiv dětí a mládeže, jehož způsob života i prostředí v dětském domově jsou přizpůsobeny životu v rodině. Rodinná buňka je šesti až osmičlenná, sourozenci se umísťují do jedné buňky. Tyto domovy jsou zpravidla určeny dětem, které nemají prakticky žádné a nebo minimální výchovné problémy a do školy chodí mimo areál zařízení.

Dětské domovy se školou

Tato zařízení jsou zaměřena na péči o děti s ústavní či ochrannou výchovou s výraznějšími poruchami chování zpravidla ve věku základní školní docházky (od 6 do přibližně 15 let). Školní docházku plní děti ve škole, která je přímo v areálu DDŠ. Díky tomuto opatření je nad nimi zajištěn přísnější dohled. Existují také DDŠ, do kterých je možné přijmout nezletilé matky s dětmi. Při pokračování výchovných problémů bývá dítě přemístěno do výchovného ústavu.

Výchovné ústavy

Výchovný ústav je zaměřen na péči o děti se závažnými poruchami chování s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou, a které jsou starší 15 let. Ve výjimečných případech zde mohou být umístěny i děti s ochrannou výchovou starší 12 let, mimořádně i děti ve stejném věku s ústavní výchovou (zvláště závažné poruchy chování). V ČR existují oddělené ústavy či skupiny pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy.

Při některých výchovných ústavech se zřizuje základní nebo střední škola. Děti s ukončenou povinnou školní docházkou, které nenavštěvují žádnou střední školu ani odborné učiliště bývají zařazeny do skupiny, která se věnuje pracovní činnosti. Hlavním úkolem výchovných ústavů je resocializace dětí, jejich převýchova a snaha o následné úspěšné začlenění dítěte do reálného života běžné společnosti.

2.2.2 STATISTIKA VÝCHOVNÝCH ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH

Z webových stránek Ústavu pro informace ve vzdělání, dle jejich aktuálního rejstříku škol a školských zařízení, který byl aktualizován dne 8.10.2009 bylo zjištěno, že v naší republice máme 151 dětských domovů, 31 dětských domovů se školou, 31 výchovných ústavů a 14 diagnostických ústavů. Přehled v tabulce č.1.⁵

Tabulka č.1 Přehled dle jednotlivých krajů

Kraj	DD	DDŠ	VÚ	DDÚ
Praha	3	2	2	4
Středočeský	18	5	2	1
Jihočeský	9	1	1	1
Plzeňský	7	2	2	1
Karlovarský	8	1	1	0
Ústecký	17	4	5	0
Liberecký	7	2	1	1
Královehradecký	8	3	1	1
Pardubický	7	2	1	0
Vysočina	10	2	3	0
Jihomoravský	14	1	4	2
Olomoucký	12	3	4	1
Zlínský	12	1	2	0
Moravskoslezský	19	2	2	2

2.2.3 PROCES UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO VÝCHOVNÉHO ŠKOLSKÉHO ZAŘÍZENÍ

Dítě se do výchovného ústavu nebo dětského domova dostane většinou ze dvou důvodů. Prvním z nich je fakt, že se o něj jeho rodiče, nebo osoby, kterým je dítě svěřeno do péče, již nechtějí nebo nemohou starat anebo se nestarají dostatečně.

⁵ <http://www.uiv.cz/clanek/150/1780>

Druhým důvodem je fakt, že výchovné problémy s dítětem „dorostou“ do takových rozměrů, že je potřeba řešit je radikálním způsobem, a to tak, že je dítě vytrženo ze svého rodinného prostředí a umístěno do diagnostického ústavu. Odtud je předáno zhruba po dvou měsících dětskému domovu nebo výchovnému ústavu – podle diagnostikovaného problému.

Před umístěním do výchovného školského zařízení je vždy nutné mít pravomocné soudní rozhodnutí o umístění do konkrétního zařízení.

Toto rozhodnutí vydává místně příslušný soud, a to na základě podaného:

- návrhu na nařízení ústavní výchovy,
- návrhu na nařízení předběžného opatření dle ustanovení § 76) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (tzv. pomalé předběžné opatření),
- návrhu na nařízení předběžného opatření dle ustanovení § 76 a) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (tzv. rychlé předběžné opatření).

Návrh na nařízení ústavní výchovy může k soudu podat zákonný zástupce, nebo osoba, které je dítě svěřeno do péče a nebo orgán sociálně-právní ochrany. Od podání návrhu do realizace ústavní výchovy touto cestou uplyne přibližně 6 – 8 týdnů. Pokud to situace vyžaduje a je potřeba vydat rozhodnutí o umístění do ústavní výchovy rychleji, tak je možné celý proces uspišit podáním tzv. předběžného opatření, na jehož základě je dítě umístěno do ústavu rychleji. Existují dva typy tohoto návrhu.

První je návrh na nařízení předběžného opatření dle ustanovení § 76) zákona č.99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů. Ten mohou podat stejné osoby, jako u návrhu na nařízení ústavní výchovy s tím, že je soud povinen se k tomuto návrhu vyjádřit do 10 dnů.

Druhý typ je návrh na nařízení předběžného opatření dle ustanovení § 76 a) zákona č.99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů. Toto předběžné opatření se používá v případech, kdy je ohrožen život a zdraví dítěte, a kdy je ve vážné krizové situaci. Mohou ho podat pouze pracovníci sociálně-právní ochrany dětí (kurátoři pro mládež a sociální pracovníci).

Soud je o tomto návrhu povinen rozhodnout maximálně do 24 hodin od jeho podání. Předběžná opatření jsou vystavována na dobu 1 měsíce a po této lhůtě musí být prodloužena jejich platnost.

2.3. VÝCHOVA DĚTÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH

Děti vychovávané v dětských domovech žijí v odlišném prostředí než děti vyrůstající v rodinách. Mají většinou i negativní životní zkušenost z vlastní rodiny, které z různých důvodů neplnily svoje povinnosti při výchově dítěte. Tyto skutečnosti a institucionální výchova se svými specifiky ovlivňují jejich citění, myšlení a jednání, které se v některých oblastech odlišuje od projevů dětí vychovávaných v rodinách. Jen část dětí, které žijí v dětských domovech je poměrně dobře zadaptovaná. Ostatní mají těžkosti a poruchy rozličného druhu a intenzity, a to v chování, citění a učení.⁶

2.3.1. SPECIFIKA PEDAGOGICKÉ ČINNOSTI V DĚTSKÉM DOMOVĚ

V pedagogické činnosti dětských domovů se uplatňují neformální výchovné a organizační metody podněcující citový, mravní a sociální rozvoj.

Důležitou pedagogickou zásadou je, aby požadavky kladené na děti byly přiměřené jejich možnostem, odpovídaly jejich potřebám, zájmům a respektovaly i dosavadní životní zkušenosti dětí. Právě u dětí z nepodnětného a dysfunkčního prostředí je nutné počítat s výskytem negativních vlastností, návyků, jednání a chování.

Častým problémem v prvním období po umístění v dětském domově bývá překonávání adaptačních obtíží. Odloučení od rodiny představuje vážný zásah do vývoje dítěte a děti je prožívají různě: nepřiměřeně reagují na výchovné požadavky dospělých, bývají nedůvěřivé a nedokáží akceptovat zájmy a potřeby ostatních.

V citové oblasti lze pozorovat citovou ambivalenci provázenou střídáním nálad, nadměrnou lítostí, plačtivostí, neklidem, úzkostí nebo naopak vzdorovitostí až agresivitou. Děti mají většinou vlastní rodiče a umístění do dětského domova považují za nespravedlivé odloučení od rodiny, za trest a omezení své volnosti. Proto je důležité vzbudit u nich důvěru a vést je k přesvědčení, že se jim v novém prostředí dostane porozumění a pomoci.

⁶ VOCILKA, 1999, s.7.

Zároveň však dětský domov podporuje spolupráci s rodinami, které projevují zájem a snahu o zlepšení výchovných podmínek.

Pro volní oblast bývá charakteristický nedostatek adekvátní samostatnosti a vytrvalosti. Zejména zpočátku činí dětem obtíže zapojení do činnosti, sebeobsluha a pravidelné plnění školních povinností. Je proto důležité zjistit nejprve příčiny a projevy tohoto zaostávání a podle toho stanovit, zda je náprava možná běžnými výchovnými metodami či vyžaduje spolupráci specializovaného pracoviště.⁷

2.3.2 VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ

Vzdělávání a příprava na budoucí povolání dětí z dětských domovů by měla být jednou z priorit, vzhledem k tomu, že se jedná o jednu z příprav na budoucí život. Čím vyšší vzdělání získají, tím budou mít větší a lepší výběr při hledání zaměstnání.

Tato činnost probíhá obdobně jako v rodinách. Děti se připravují do školy v čase k tomu určeném, pod dohledem vychovatele. Většinou si musí děti tento návyk nejdříve osvojit, protože z původní rodiny ho nemají. Bohužel většina dětí přichází do dětského domova už ve starším věku a mají velké nedostatky v učivu. Ty potom bývají příčinou jejich dalších školních neúspěchů. Přesto se po určité době, kdy děti dostanou do učení řád, jejich výkon stabilizuje a většina dětí je schopna dosáhnout vyučení či maturity (v dětském domově, kde pracuji, máme velké procento dětí, které získaly maturitní vysvědčení a bylo to především díky tomu, že si zvykly na každodenní školní přípravu a pravidelnou docházku do školy bez zbytečných absencí).

Důležité je naučit děti odpovědnosti za své činy. Výchova k odpovědnosti se nedá dělat kázáním, tresty a strachem – ta má přinášet malému dítěti, školákovi, mladistvému vnitřní uspokojení, že jedná v souladu s vyšším řádem světa. Pamatujme přitom, že odpovědnost je celkový postoj k životu a že nejúčinnějším výchovným prostředkem v těchto případech je osobní příklad vychovatele.⁸

Při volbě budoucího povolání bývá většina dětí nejistá. Často nemají představu o tom, co by chtěly jednou dělat. Nemají vzory z rodin, protože jejich rodiče bývají nezaměstnaní a často i nevyučení. V této chvíli hodně záleží na profesionalitě a empatii vychovatelů, zda jsou schopni dětem co nejlépe poradit.

⁷ VOCILKA, 1999, s. 12.

⁸ MATĚJČEK, 2007, s. 104.

Vhodné je také vyšetření u psychologa, který pomocí testů zjistí nejen IQ dětí, ale také jejich zájmy, nadání a tím nastíní jasnější představu o tom, kterým směrem se dát.

Na vzdělávání dětí z dětských domovů se podílejí také některé nadace a sdružení, které připravují různé projekty k tomuto účelu. Pro příklad je uveden *Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových* a jejich projekty:

- Jazykové kurzy – jsou určeny pro děti od 16ti let, které mají možnost zúčastnit se dvoutýdenního kurzu na jazykové škole v zahraničí.
- Stipendia – jsou určeny pro studenty vysokých škol do 26 let.
- Řidičské průkazy – jsou určeny dětem v 18ti letech, které mají možnost zúčastnit se letního intenzivního kurzu autoškoly a tím získat lepší šanci na trhu práce.⁹

2.3.3 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ

Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování.¹⁰

Děti nejsou v dětských domovech bez důvodu. Většina z nich přišla z prostředí, které nebylo pro jejich výchovu vhodné, nejčastěji z důvodu závadného sociálního prostředí a zanedbávání výchovy. Je jasné, že v takovém prostředí děti rozhodně nebyly vedeny k aktivnímu trávení volného času, spíš byly zvyklé na toulání a sdružování se do různých pouličních part. Do dětského domova často přicházejí ve věku, kdy už mají v této oblasti velké nedostatky. Potom je úkolem vychovatelů naučit děti jak mají smysluplně trávit volný čas a poskytnout jim k tomu dostatek činností.

⁹ <http://www.nadacnifondklausovych.cz>

¹⁰ PÁVKOVÁ, 2002, s.13.

Vychovatelé v dětských domovech se snaží dětem nabízet takové aktivity, které jsou pestré, zajímavé, ale také „aby dětem něco daly“.

Volný čas mohou děti vyplnit sportováním, malováním, zpěvem či hraním na hudební nástroje, výrobou různých dárků (v řadě dětských domovů mají pec na výrobu keramických předmětů). Děti mají možnost navštěvovat kulturní zařízení.

Děti mají možnost věnovat se i svým individuálním zájmům a to formou návštěvy různých kroužků, buď přímo v domově nebo i mimo něj.

Mimo to, jsou organizovány činnosti pro všechny děti společně, většinou během prázdnin a víkendů. Jsou to například, cyklistické a turistické výlety, výjezdy do hor, ozdravné pobyty v ČR, ale i v zahraničí, letní tábory, výlety spojené s návštěvou našich národních památek.

Ze své praxe mohu potvrdit, že denní program mají děti v dětských domovech velmi pestrý, naplněný aktivitami, které jim zabezpečí plnohodnotný rozvoj a smysluplné vyplnění jejich volného času. Málom které dítě by asi řeklo, že se v dětském domově nudilo.

2.3.4 PŘÍPRAVA DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT

Příprava dětí na samostatný život probíhá v dětských domovech prakticky každý den. Děti jsou vedeny k pořádku a čistotě svých osobních věcí i prostor ve kterých žijí, podílejí se na úklidu domova i jeho okolí. Pod dohledem vychovatelů se učí vařit, péct, prát, žehlit. Učí se manipulovat s pracovním náradím, buď při jednoduchých opravách poničených věcí nebo formou práce na zahradě. V těchto záležitostech jsou tyto děti možná více připraveny na život než-li některé dítě z rodiny.

V čem, ale mají tyto děti problémy jsou především chod domácnosti a její financování, úřední záležitosti a kontakt s lidmi mimo DD. V této oblasti mají děti málo praktických příležitostí, zjistit, co vše je potřeba znát a umět pro samostatný život.

Normami a opatřeními je ztížena příprava na samostatný život například při přípravě pokrmů a nakupováním potravin. Vzhledem k tomu, že se musí dodržovat spotřební a potravinový koš z hlediska skladby vitamínů, problém s evidencí a skladováním potravin pak vede k tomu, že většinou zařízení preferují nákupy na faktury, čímž se výchovný účinek hospodaření s penězi za účelem zajištění stravy ztrácí. Obdobný dopad má přímé vydávání potravin ze skaldy kuchyně.

Mladí dospělí odcházející z ústavních zařízení jsou zvyklí na neustálou péči ze strany zaměstnanců, kteří se o ně starali a zajišťovali vše potřebné. Nejčastější problémy, se kterými se mladí lidé setkávají jsou:

- neschopnost hospodařit s finančními prostředky;
- neschopnost, respektive nemožnost, z vlastních počátečních prostředků zajistit si vysoký standard bydlení a spotřeby na který byli zvyklí;
- snaha hledat rychlá řešení nápravy této „nedostatečnosti“, často formou různých nevýhodných půjček a úvěrů, ale i pácháním trestné činnosti;
- systém odměn a trestů vede k účelovému chování (chovám se dobře, protože z toho budu mít výhody).¹¹

Problémem osamostatňování dětí z dětských domovů se zabývá i řada nadací a sdružení. Realizují různé projekty, které jsou jakousi přípravou dětí na vstup do života. Projekty jsou většinou dlouhodobé a jsou určeny pro děti od 16ti let. Často bývají realizovány pro několik dětských domovů společně. Děti se v rámci těchto projektů učí osvojování si základních sociálních a komunikačních dovedností, zvládání a zajištění běžných sociálních a praktických potřeb – hledání bydlení, zaměstnání, navazování mezilidských a partnerských vztahů, rozvíjí schopnosti a dovednosti v otázkách samostatného hospodaření, chodu domácnosti i volného času.

Z mého pohledu jsou tyto projekty velice užitečné, i když je to pořád jen „hraní na samostatný život“. Díky nim, si totiž některé děti teprve uvědomí, že se jim odchod do života blíží a přemýšlí nad tím, co bude dál. Získají kontakty na různé organizace, které se jim v budoucnosti mohou hodit. V neposlední řadě navážou přátelství s dětmi, které jsou na tom stejně.

Příklady některých projektů:

- SOS18 - jedná se o projekt, který realizuje občanské sdružení Vhled, bližší informace: <http://www.vhled-samovka.cz/sos18/>.
- Zaostřeno na život – projekt realizuje Institut certifikovaného vzdělávání, s.r.o., bližší informace: <http://www.icv.cz/projekty/zaostreno-na-zivot>
- Život nanečisto – projekt realizuje občanské sdružení Múzy dětem, informace na: <http://www.muzydetem.cz/projekty/#znn>

¹¹ GOTTWALDOVÁ, 2006, s. 8.

• Peníze pro život – projekt realizuje Středisko Náhradní rodinné péče, informace na: http://www.nahradnirodina.cz/penize_pro_zivot.html

Mladí dospělí z dětských domovů odchází buď dovršením zletilosti nebo po ukončení přípravy na povolání. Pokud se v 18ti letech rozhodou, že chtějí v dětském domově zůstat a dál studovat, jejich pobyt v DD je od této chvíle dobrovolný a je vázán smlouvou, kterou lze po porušení zrušit. Jednou z hlavních podmínek je pravidelná školní docházka. Z mé praxe mohu potvrdit, že většina dětí se rozhodne v DD zůstat. Jedním z důvodů je také to, že si chtějí oddálit vstup do samostatného života.

Pokud se děti rozhodnou z DD odejít mají několik možností kam jít. Některé se vrací zpět do původní rodiny, což si myslím, že není úplně ideální. Většinou se jedná o rodiny, které nefungují, převládají tam negativní jevy a bohužel se stává, že děti tyto vzory převezmou a začnou žít stejným způsobem.

Některé děti navážou během života v DD partnerské vztahy a po odchodu z domova začnou žít se svým přítelem/přítečkyní/ ve společné domácnosti. Pokud se jedná o partnera z fungující rodiny, je to často šance, jak převzít kladné rodinné vzory a začít žít spokojený život.

Další možností je samostatné bydlení v tzv. sociálním bytě, příslušného městského úřadu. Tato varianta nebývá častá, protože zájemců o sociální byty je mnoho, a nejen z řad odcházejících dětí z dětských domovů.

Dalším řešením pro odcházející děti je Dům na půl cesty. Jedná se o zařízení, jejímž cílem je účinná pomoc v integračním procesu mladých lidí ve věku 18-26 let, kteří se po opuštění pobytu v dětských domovech a výchovných ústavech ocitli v krizové situaci. Nabízená pomoc zahrnuje poskytnutí ubytování na časově omezenou dobu (18 měsíců) s možností prodloužení (6 měsíců), spolupráci při hledání a ucházení se o zaměstnání a bydlení. Uživatelé služeb jsou vedeni formou vzdělávacích programů a tréninkem sociálních dovedností k samostatnosti při řešení svých životních událostí. Životní styl uživatelů služeb je v rámci možností přizpůsoben běžnému životu (samostatná příprava jídla, udržování pořádku, praní prádla atd.). Vzdělávání a sebevzdělávání uživatelů služeb je zajištěno v rámci krátkodobých kurzů.

2.4 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

2.4.1 VYMEZENÍ OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

V základním, biologickém smyslu lze období dospívání vymezit široce jako životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a znatelnou akcelerací růstu, na druhé straně dovršením plné pohlavní zralosti a dokončení tělesného růstu.

Současně s biologickým zráním probíhá řada významných a nápadných psychických změn, které můžeme povšechně charakterizovat ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitou a zároveň nástupem vyspělého (formálně abstraktního) způsobu myšlení a dosažením vrcholu jeho rozvoje.

Do jisté míry paralelně s tím dochází k novému sociálnímu zařazení jedince, které se odráží v odlišném očekávání společnosti, pokud jde o jeho chování a výkony, i v měnícím se pojetí vlastní role a nově reflektovaného sebepojetí.

V dnešních podmínkách rozvinuté průmyslové společnosti můžeme vymezit hranice dospívání zhruba takto: dolní hranice 11-12 let, horní asi 20-22 let. Je ovšem značný rozdíl mezi dvanáctiletým „skoro ještě dítětem“ a dvacetiletým „skoro již dospělým“. Proto bývá celé období dále členěno. Přidržíme-li se nejčastějšího dělení, můžeme rozlišovat:

1. Období pubescence – zhruba od 11 do 15 let.
2. Období adolescence – zhruba od 15 do 20-22 let. Běžně bývá tato věková skupina označována jako mladiství, dorost, teenagers.¹²

Do tohoto období patří i děti z dětských domovů, které se připravují na samostatný život.

¹² LANGMEIER, KREJČÍŘOVÁ, 1998, s. 138-140.

2.4.2 DŮLEŽITÉ CHARAKTERISTIKY DOSPÍVÁNÍ

Emoční vývoj a socializace

Mezi hlavní vývojové úkoly období dospívání patří zejména uvolnění z přílišné závislosti na rodičích a na druhé straně navazování diferencovanějších a významnějších vztahů k vrstevníkům obojího pohlaví.

I když proces stálého osamostatňování a rozlišování a rozrůžňování sociálních vztahů je základním pochodem, který začíná od útlého dětství a pokračuje i v dospělosti, přece jen je období dospívání v tomto směru klíčové a rozhodující pro uspokojivé převzetí pozdějších základních rolí manželských a rodičovských.

Navazování vztahů k vrstevníkům. Tou měrou, jak se dospívající emancipuje od rodiny, navazuje zpravidla nové a diferencovanější vztahy k vrstevníkům. Nové vztahy mu nyní dávají jistotu, kterou ztrácí odpoutáváním od rodiny, ale připravují ho také pro nové, trvalé emoční vztahy v dospělosti.

Volba povolání. Při volbě povolání jde vždy o dva navzájem související aspekty: z hlediska jedince – aby volil takové povolání, které by ho nejvíce uspokojovalo, ve kterém by nejlépe uplatnil své specifické schopnosti i osobní sklony a zájmy; z hlediska společnosti – aby byl získán pracovník, který by nejlépe přispíval k plnění společenských úkolů. Sladit co nejlépe individuální a společenské zájmy by proto mělo být cílem dobré volby povolání jak u zdravých, tak i postižených mladistvých. Výzkumy ukazují, že jen malá část dospívajících má tak vyhraněné zájmy a tak silnou tendenci po seberealizaci, že si vynutí určité povolání bez ohledu na vnější podmínky. Stejně tak patrně jen malá část populace se nechá řídit výhradně jen vnějším tlakem a vstupuje do povolání bez ohledu na své schopnosti, zájmy a přání. U většiny jedinců hrají při volbě povolání určitou roli oba uvedené aspekty, ovšem v různé kombinaci.

Velká část mladistvých začíná svou profesionální dráhu s nejasnými a falešnými představami a nepřesnými a málo detailními informacemi. Nejistota mladých při volbě povolání se ještě zvyšuje tím, že rozhodnutí se musí realizovat v době, kdy je mladiství ještě zájmově nevyhraněný, kdy není dokončen ani vývoj jeho schopností, tím méně vývoj charakterových vlastností, a kdy proto také svou orientaci i svá rozhodnutí často mění.

Vývoj sebepojetí. Volba povolání je ovšem pouze jednou, i když velmi důležitou, součástí širšího „vývojového úkolu“ dospívání, kterým je bezesporu kromě emancipace od rodiny i dosažení jasného a stabilního pocitu vlastní identity. Mladý člověk v tomto období hledá odpověď na řadu základních otázek: kým jsem a jaký jsem, kam patřím a kam směřuji, jaké hodnoty jsou v mém životě nejvýznamnější.

Znamená to dobře poznat své možnosti a meze, přijmout svoji jedinečnost i s některými omezeními a nedostatky, což je zvláště obtížné zejména pro dospívající s jakýmkoliv typem handicapu nebo zdravotního postižení.¹³

Normy chování a morální uvažování. Na počátku adolescentního období jsou dospívající schopni, alespoň občas, reagovat způsobem, odpovídajícím úrovni generalizující morálky. Zásadnější proměna morálnějšího uvažování však může nastat teprve tehdy, když začnou myslet abstraktně a jsou schopni pochopit podstatu obecných norem chování. Schopnost uvažovat o různých možnostech vede k odmítnutí automatické akceptace dosud respektovaných pravidel. V období pubescence může často jít o projev generalizovaného negativismu, který zahrnuje i normy chování. Výsledkem tohoto vývojového posunu může být zvýšené riziko konfliktů mezi dospívajícími a dospělými. Kritičnost ke společenským pravidlům je signálem přechodu na další stupeň vývoje morálního uvažování.¹⁴

Ačkoliv vývojové období dospívání je velmi rozsáhlé a dochází ke změnám i v jiných oblastech, vybrala jsem pro tuto práci především ty, které jsou obzvláště důležité, ale také složité pro děti, které vyrůstají v dětském domově.

¹³ LANGMEIER, KREJČÍŘOVÁ, 1998, s. 149-156.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, 2008, s.121.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktickou část své bakalářské práce jsem realizovala v několika dětských domovech. Původně jsem rozeslala 80 dotazníků do dětských domovů v různých místech naší republiky. Zpět se mi vrátilo 45 správně vyplněných dotazníků.

Oslovila jsem věkovou skupinu mladých lidí starších 17 let, kterých se odchod z dětského domova týká nejvíce.

Praktickou část jsem prováděla využitím dotazníku, který má 16 otázek, týkajících se přípravy na samostatný život a přípravy na budoucí povolání. K tomu, abych si udělala ucelenější obraz o původní rodině dětí a o možnosti navrácení se zpět do rodiny jsem prostudovala spisovou dokumentaci vybraných dětí.

3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem praktické části je zjistit co nejvíce informací o problematice odchodu dětí z dětských domovů a o tom, jak dostatečně jsou tyto děti na odchod připraveny.

Značná část naší populace má stále ještě zkreslené představy o životě dětí v dětských domovech a o jejich následném samostatném životě. Často si lidé myslí, že děti v dětských domovech jsou nějakí „grázlové“, kteří se neumějí slušně chovat, často bývá ztotožňován dětský domov s výchovným ústavem. Proto také vznikají představy, že děti, které dětský domov opustí jsou předurčeny do role kriminálních, bezdomovců, nezaměstnaných žijících ze sociálních dávek. Tyto názory mohou být v některých případech pravdivé, ale rozhodně ne pravidlem. Já osobně znám několik dětí, které odešly z dětského domova se slušným vzděláním, zapojily se úspěšně do pracovního procesu a vytvořily si spokojený domov. Proto jsem si vybrala bakalářskou práci na toto téma, abych mohla objasnit nezavěšeným lidem, jak to v dětských domovech opravdu chodí a jak mladí lidé bývají připravováni na odchod a samostatný život.

3.1.1 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ

1. Lze předpokládat, že 70%-80% dětí je na odchod z dětského domova alespoň částečně připravena (ověřováno pomocí dotazníku).
2. Lze předpokládat, že minimálně 75% dětí, které opustí dětský domov začnou žít samostatný život a nechtějí se vrátit do své původní rodiny (ověřováno pomocí dotazníku a spisové dokumentace).

3.2 POUŽITÉ METODY

V této bakalářské práci jsem využila explorační metodu – dotazník. Jedná se o písemné vyjádření otázek a odpovědí a dá se použít bez přímého kontaktu vyšetřovaného s vyšetřujícím. Výhodou této metody je získání informací od většího počtu osob a možnost statistického zpracování, ale problémem je věrohodnost údajů a nižší návratnost od respondentů.¹⁵

K doplnění práce jsem ještě prostudovala spisovou dokumentaci.

Dotazník

V první řadě jsem oslovila několik ředitelů dětských domovů, zda je možné zaslat jim dotazník a zajistit jeho vyplnění mladými lidmi ve věku od 17ti let. Přišly mi různorodé odpovědi. Z některých domovů byly pozitivní, s tím, ať dotazníky pošlu a že mi je nechají vyplnit. Z několika domovů odpověď zněla, že o výzkum nemají zájem a ať tedy nic neposílám a některé domovy se neozvaly vůbec. Nakonec jsem tedy rozesílala 80 dotazníků do jedenácti dětských domovů. Správně vyplněné dotazníky přišly zpět ze šesti dětských domovů v celkovém počtu 45.

Dotazník byl utvořen z kombinovaných otázek, většina jich byla uzavřená. Celkový počet otázek byl 16. Otázky byly zaměřené na zmapování současné situace a především na představu budoucnosti.

¹⁵ PIPEKOVÁ, 1998, s. 40.

Otázky i možnosti odpovědí jsem volila tak, aby byly srozumitelné a aby nebyly moc dlouhé. Z vlastní zkušenosti vím, že zdlouhavé dotazníky děti předem odradí, protože cítí časové omezení.

Použitý dotazník je součástí přílohy této práce (viz. příloha č.1).

Studium spisové dokumentace

V jednom dětském domově jsem měla možnost nahlédnout do spisové dokumentace dětí, které z DD odešly v předchozích 5 letech. Srovnávala jsem kolik dětí se vrátilo do původních rodin a kolik se úplně osamostatnilo.

Součástí dokumentace dětských domovů je evidence odcházejících dětí a jejich dalšího života a to po dobu alespoň dvou let po jejich odchodu z DD. Ne vždy se daří u každého dítěte evidovat jeho další pohyb. Některé děti se do domova rády vrací a sdílejí s tetami jejich radosti a strasti. Není neobvyklé, že přijdou tetám ukázat svou nově založenou rodinu a chtějí předvést, že se o ni dokážou postarat. Některé naopak chtějí na život v DD jakoby zapomenout a nikdo o nich nic neví.

3.3 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU A PRŮBĚH PRŮZKUMU

Zkoumaný vzorek jsem vytvořila z jedinců, kteří žijí v dětských domovech a je jim více než 17 let.

Jedná se o ty, kterých se odchod z dětského domova týká nejvíce. Vyrůstají v ústavním zařízení několik let (někteří již od předškolního věku) a zatím byly zvyklí, že se o ně stále někdo stará a pomáhá jim. Najednou se ale blíží doba, kdy se budou muset o sebe postarat sami a toto uvědomění přináší často spoustu nejistoty.

Každý z nich odchod z dětského domova vnímá jinak. Někdo se těší, někdo má obavy a jsou i tací, kterým se dětský domov opustit nechce. V době kdy dosáhnou zletilosti a dokončí přípravu na povolání musí brány dětského domova opustit každý z nich.

Z dětského domova odcházejí děti zpravidla ze dvou důvodů. V prvním případě dosáhnou zletilosti a rozhodnou se odejít (většinou pokud se vrací do své původní rodiny).

Druhý případ je, že se stanou zletilí, ale ještě odcházet nechtějí. Pokud stále studují mohou si zvolit tzv. dobrovolný pobyt v DD. Jedná se o to, že sepiší s ředitelem zařízení smlouvu, kde se zavazují k tomu, že budou dodržovat režim a řád zařízení a především řádně studovat. Na základě této smlouvy mají možnost v dětském domově zůstat až do ukončení přípravy na povolání. Maximální hranice odchodu z dětského domova je však 26 let.

Průběh průzkumu

Průzkum jsem provedla v šesti dětských domovech. Jednalo se převážně o dětské domovy v Ústeckém kraji a jeden ve Středočeském. V těchto domovech byli ředitelé ochotni dotazníky rozdat mezi děti a nechat je vyplnit. Poté mi je zaslali zpět. Z některých domovů dotazníky přišly zpět obratem, z jiných až po delší době.

Časový horizont tohoto průzkumu byl přibližně 4 měsíce.

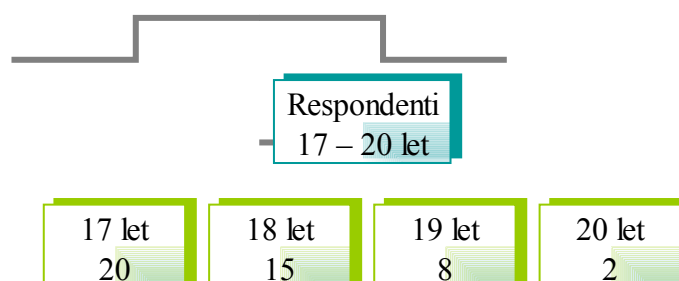
3.4 VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE

Dotazník vyplnilo správně celkem **45 respondentů**.

Z toho počet dívek: 21

chlapců: 24

Diagram č. 1 **Věkové složení respondentů**



V diagramu č.1 je znázorněno věkové složení respondentů a počet respondentů v určitém věku.

Vyhodnocení jednotlivých otázek

Otázka č.1

Tabulka č.2 **Názor na připravenost k samostatnému životu**

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) ano	9	20%
b) částečně	25	55,56%
c) ne	4	8,89%
d) nevím	7	15,55%

*Tabulka č. 2 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: **Myslíš si, že si v současné době připraven/a/ na samostatný život?***

Tato otázka má jednu možnou odpověď, celkový počet odpovědí je tedy 45.

Z této otázky vyplývá, že většina respondentů si myslí, že je na samostatný život částečně připravena. To, že většina respondentů odpovídala ano nebo částečně je především proto, že výchovná činnost v dětském domově je z části zaměřená na přípravu k osamostatňování. Jedná se buď o činnosti přímo v dětském domově nebo zapojení starších dětí do různých projektů.

Respondenti jsou ve věkové kategorii 17-20 let. Jsou tedy ve věku pozdní adolescence, která je určitou fází přechodu do dospělosti. Jedinci v tomto období jsou již čím dál víc akceptováni jako dospělí a zároveň se od nich očekává i odpovídající chování. To je někdy problém u jedinců z dětských domovů, protože biologicky jsou „dospělí“ a okolí od nich očekává i odpovídající chování, ale oni toho nejsou schopni, protože zaostávají po stránce sociální. Není tedy pravidlem, že by se starší respondenti cítili na odchod z dětského domova více připravenější. V odpovědích na tuto otázku nehraje velkou roli věk, ale především sociální kompetence.

Otázka č.2

Tabulka č.3 *Názor na odchod z DD*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) těším se	18	40%
b) mám obavy	20	44,44%
c) netěším se	4	8,89%
d) nevím	3	6,67%

*Tabulka č.3 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: **Jak vnímáš v současné době svůj budoucí odchod z dětského domova?***

Tato otázka má jednu možnou odpověď, celkový počet odpovědí je tedy 45.

Podle odpovědí lze vyzorovat, že většina respondentů má obavy opustit dětský domov. Je to dáno především tím, že v dětském domově jsou zvyklí na to, že je stále někdo po ruce, kdo může poradit, pomoci.

Respondenti si uvědomují, že samostatný život je především o tom, spolehnout se sám na sebe a to si většina z nich neumí dost dobře představit. Jejich obavy jsou celkem přirozené a dají se předpokládat. Docela velké procento respondentů odpovědělo, že se na odchod z DD těší. To je především proto, že se těší na volnost a svobodu.

Otázka č.3

Tabulka č.4 *Názor na pomoc*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) na rodiče	19	26,39%
b) na kamarády	20	27,78%
c) na vychovatele v DD	26	36,11%
d) musím se spolehnout sám na sebe	4	5,56%
e) nevím	3	4,16%

Tabulka č.4 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: Na koho se v současné době můžeš obrátit pro radu či pomoc?

Tato otázka má několik možných odpovědí, většina respondentů také zaškrtnla odpovědi více. Celkový počet odpovědí byl tedy 72.

Z průzkumu vyplývá, že většina respondentů důvěřuje svým vychovatelům a mohou se na ně obrátit pro radu. Většinou respondenti uváděli k vychovatelům ještě i rodiče nebo kamarády. To, že velká část respondentů považuje své kamarády za ty, na které se obracejí pro radu, je celkem přirozené. Je to především z toho důvodu, že respondenti jsou v období dospívání a to je období, kdy vrstevníci mají na dospívajícího větší vliv než dospělí.

Vliv rodičů je také nezanedbatelný a je to především proto, že většina dětí v dětských domovech si své rodiče idealizuje a v jejich hodnocení jsou velmi neobjektivní.

Je smutné, že se najdou vůbec respondenti, kteří mají pocit, že se musí spolehnout sami na sebe.

Otázka č.4

Tabulka č.5 Názor na budoucnost

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) určitě ano	11	24,44%
b) spíše ano	8	17,78%
c) spíše ne	11	24,44%
d) určitě ne	15	33,33%

*Tabulka č.5 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: **Chceš se po odchodu z DD vrátit do své původní rodiny?***

Tato otázka má jednu možnou odpověď. Celkový počet odpovědí byl 45.

Nejvíce respondentů odpovědělo, že se do své původní rodiny určitě vrátit nechtějí. Většinou se jedná o děti, které v dětském domově v podstatě vyrostly a mají se svými rodiči malé nebo vůbec žádné vazby. Dokáží rozpoznat rozdíl mezi životem jejich kamarádů, vychovatelů v dětském domově oproti životu, který vedou jejich rodiče. Uvědomují si, že takto by žít nechtěly. Problém nastává v tom, že tyto děti mají často velmi vysoké nároky. Chtěly by mít hned to, co většina rodin buduje několik let, spoří na to a odpírá si různé malichernosti. To tyto děti neznají, v dětském domově mají vše na co si vzpomenou.

Není zanedbatelné ani procento těch respondentů, kteří mají v úmyslu se do rodiny vrátit. Bývají to častěji ty děti, které do dětského domova přišly až v pozdějším věku a životu v domově se nepřizpůsobily. Za to, že skončily v „děčáku“ obviňují všechny kolem, jen ne pravé viníky a to jejich rodiče. Nevidí na životě svých rodičů nic špatného, protože v tomto prostředí žily dlouho a zvykly si na něj. Většinou mají spoustu svobody a volnosti a to se jim líbí. Proto také touží po tom, aby byly zpět co nejdříve.

Otázka č.5

Tabulka č.6 *Názor na budoucnost*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
k příteli (přítelkyni)	7	26,92%
do svého bytu	1	3,85%
nevím	4	15,38%
do podnájmu	8	30,77%
do Domu na půl cesty	4	15,38%
ke kamarádovi	2	7,69%

*Tabulka č.6 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: **Pokud si napsal/a/, že ne, tak kam plánuješ, že půjdeš?***

Na tuto otázku odpovídali jen ti respondenti, kteří v předchozí otázce napsali, že nepůjdou do své původní rodiny. Celkem jich odpovídalo 26.

Tato otázka byla otevřená, takže respondenti měli sami napsat svoji volbu. Myslím si, že je jejich volba hodně ovlivněná současným stavem. Pokud mají přítele či přítelkyni mají představu, že budou bydlet spolu. V této době nemohou tušit, jestli v tomto vztahu budou i za půl roku nebo za rok.

Z mé zkušenosti vím, že přestože Dům na půl cesty není nejoblíbenější volba odchází tam nakonec mnohem více dětí, než kteří to plánují. Může to být z několika důvodů. Jedním z nich jsou finance, protože zaplatit si podnájem je většinou velmi drahá záležitost a v porovnání s tím, je Dům na půl cesty přece jenom levnější. Dalším důvodem jsou zkrachovalé vztahy, kdy jedinec odejde ke svému příteli či kamarádovi s vizí, jak si budou společně krásně žít, ale ne vždy to dopadne dobře. Pak přijmou bydlení v Domě na půl cesty ještě velmi rádi.

To, že několik jedinců napsalo, že zatím neví kam půjde, mě nepřekvapilo, naopak jsem čekala, že jich bude víc.

Otázka č.6

Tabulka č.7 *Názor na přípravu na život*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
domácí práce (úklid, žehlení, praní, nakupování)	36	29,03%
vaření	22	17,74%
hospodaření s penězi	11	8,87%
chodím na brigády	5	4,03
chodím na úřady	6	4,84%
projekty	13	10,48%
přednášky, besedy	4	3,23%
péče o sourozence	3	2,42%
samostatné jednání	4	3,23%
studium	17	13,71%
hledání práce, bydlení	3	2,42%

*Tabulka č.7 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: **Napiš 3 činnosti, kterými se podle tebe připravujete na samostatný život.***

Tato otázka byla otevřená, ne všichni napsali 3 činnosti, někdo méně, někdo zase víc. Celkově bylo 124 odpovědí.

Nejvíce respondentů uvádělo, že se na samostatný život připravují různými domácími pracemi. Tyto činnosti jsou v dětských domovech hodně zastoupeny (viz. příloha č.2, rámcový plán aktivit v DD). Děti velmi často pomáhají při úklidu, žehlení, praní prádla. Často bývá zvykem, že si děti společně s vychovatelkou připravují samostatně stravu o víkendech. Někde to funguje i s nakupováním, jinde se v rámci šetření nakupují potraviny hromadně a děti si je vyfasují od kuchařek. Každopádně to, že mají možnost vyzkoušet si celodenní vaření je velmi pozitivní. Děti takto poznají, že i čaj se musí uvařit a jídlo na talíři také není bez práce.

Několik respondentů uvedlo, že se učí hospodařit s penězi. To je velmi důležitá příprava na budoucí život, protože z mé zkušenosti vím, že děti moc spořit neumí. Děti dostávají každý měsíc kapesné, jeho výše je závislá na věku dítěte. Většinou nejvíce peněz naspoří malé děti, které mají peníze u vychovatelky a utrácejí spíš za různé sladkosti, časopisy apod.

Starší děti a především ty, kterých se tento průzkum týká, často utratí kapesné hned najednou a zbytek měsíce nemají nic. Potom si mezi sebou různě půjčují a bohužel není neobvyklé, že si chodí půjčovat peníze i od vychovatelů. Tento způsob hospodaření je velmi riskantní, protože nemá daleko k tomu, že budou žít i svůj budoucí život na dluh.

Otázka č.7

Tabulka č.8 *Názor na vlastní studium*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) baví mě to	32	71,11%
b) chtěli to rodiče	0	0%
c) chtěli to vychovatelé	0	0%
d) je to dobře finančně ohodnocené	2	4,44%
e) jiný důvod	11	24,44%

Tabulka č.8 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: Na základě čeho jsi si vybral/a/ obor, který studuješ?

Tato otázka měla jednu možnou odpověď. Celkem tedy bylo 45 odpovědí.

Z průzkumu vyplývá, že respondenti nejčastěji studují obor, který si vybrali dle svého zájmu. Pro jejich budoucí život je to důležité, protože pokud studují to, co je baví, je velký předpoklad, že budou mít snahu studium dokončit, ale také najít si a udržet odpovídající práci. V období dospívání přestává být úspěšnost ve škole prioritou pro většinu dospívajících. Mění se nejen vztah k učiteli, ale také k učení jako takovému. Dospívající jsou ochotni vynaložit větší úsilí jen tehdy, pokud jsou přesvědčeni o smyslu učení. Toho lze dosáhnout jen tehdy, pokud studují obor, o který mají zájem.

Velmi pozitivně hodnotím zjištění, že děti nezvolily studijní obor na přání druhé osoby (rodičů či vychovatelů). Z praxe mohu potvrdit, že rozhodnutí, jaký obor studovat po ukončení základní školy, necháváme na dětech. Samozřejmostí je, že s dětmi o jejich volbě hovoříme, pokud nejsou rozhodnutí, hledáme společné řešení.

Důležité ale je, aby konečné rozhodnutí učinilo samo dítě. Někdy se stává, že děti mají nereálnou představu o své budoucí profesi. Hlavně tehdy, pokud mají vyšší nároky než jsou jejich rozumové schopnosti.

Otázka č.8

Tabulka č.9 *Názor na budoucnost*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) půjdu pracovat	24	45,28%
b) chtěl bych dál studovat	27	50,94%
c) půjdu na mateřskou dovolenou	0	0%
d) budu nezaměstnaný	0	0%
e) nevím	2	3,77%

*Tabulka č.9 ukazuje, jak odpovídali respondenti na otázku: **Co plánuješ po ukončení studia?***

Celkový počet odpovědí byl 53.

V této otázce někteří respondenti označili současně odpověď a) i b). Z toho vyplývá, že mají zájem dál studovat, ale pokud se jim to nepodaří, půjdou pracovat. Pozitivním zjištěním je, že převážná část respondentů chce buď studovat nebo pracovat a nikdo z nich už předem neplánuje, že bude nezaměstnaný. Myslím si, že je to z důvodu toho, že jsou si vědomi toho, že k samostatnému životu budou potřebovat peníze a k tomu potřebují práci. Otázkou je, jak dlouho jim toto přesvědčení vydrží.

Pokračování ve studiu většina respondentů volí především proto, že si chtějí prodloužit „mládí“. Velmi dobře si uvědomují, že samostatný život nebude jednoduchý a toto je jedna z možností, jak ho alespoň na čas oddálit. Přestože dospívající usilují o různé změny a snaží se je prosazovat, je to ostatně dáno vývojovými zvláštnostmi tohoto období, nemusí být dospělost, která je spojená s definitivní volbou, pro mnohé z nich lákavá, a proto dávají přednost prodloužení přechodného období.

Otázka č.9

Tabulka č.10 *Názor na vlastní studium*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) ano	14	31,11%
b) ne	31	68,89%

*Tabulka č.10 ukazuje, jak odpovídali respondenti na otázku: **Pokud by to bylo možné, změnil/a/ bys obor, který studuješ?***

Na tuto otázku byla možnost jedné odpovědi. Celkem bylo odpovědí 45.

Dle této otázky je většina respondentů se svojí volbou studijného oboru spokojena a neměnili by. Pokud bychom porovnali otázku č.7 s touto otázkou, zjistíme, že je přibližně stejný počet respondentů, kteří si vybrali studijní obor podle svého zájmu a respondentů, kteří by obor neměnili.

Otázka č.10

Tabulka č.11 *Názor na začlenění do společnosti*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) ano, pozitivně	16	35,56%
b) ano, negativně	5	11,11%
c) ne	10	22,22%
d) nevím	14	31,11%

*Tabulka č.11 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: **Myslíš si, že to, že vyrůstáš v dětském domově ovlivní tvoje začlenění do společnosti?***

Tato otázka měla jednu možnou odpověď. Celkový počet odpovědí je 45.

Většina respondentů uvádí, že jejich začlenění do společnosti život v dětském domově ovlivní pozitivně. Je to především proto, že si uvědomují, že pokud by zůstali žít ve své původní rodině, tak by z největší pravděpodobnosti žili úplně stejný život, který je někde na okraji společnosti. Život v dětském domově jim dal šanci, protože byli odebráni ze závadového prostředí, měli možnost vystudovat a mají tedy předpoklady začít žít spořádaný život. Bude jen na nich, jak tuto šanci využijí. Několik jedinců napsalo, že jejich začlenění bude ovlivněno negativně. Dle mého názoru se opět jedná o jedince, kteří do dětského domova přišli až v pozdějším věku a na život, který vedli byli zvyklí a vyhovoval jim. Oni považují umístění do DD za trest a vše, co je spojováno s dětským domovem považují za negativní. To, že celkem velké procento respondentů uvádí, že neví, je celkem přirozené, protože velká část jedinců si zatím nedovede život „venku“ představit a nedokážou posoudit, co je čeká. Ačkoliv je pro období dospívání typické, že dospívající dovedou již lépe odhadnout vlastní schopnosti a dovednosti, neuvažují vždy jen racionálně a mohou se tak často objevovat i mechanismy, jako je např. nízká sebedůvěra, strach ze selhání apod.

Otázka č.11

Tabulka č.12 *Názor na žádost o práci*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) ano	24	53,33%
b) nejsem si jist, ale tuším to	18	40%
c) nevím	3	6,67%

*Tabulka č.12 ukazuje, jak odpovídali respondenti na otázku: **Máš představu, jak si zažádat o práci?***

Tato otázka má jednu možnou odpověď. Celkový počet odpovědí je 45.

Z této otázky vyplývá, že více než polovina respondentů ví, jak si zažádat o práci a celkem vysoké procento respondentů to alespoň tuší. Z tohoto výsledku je zřejmé, že se děti na svůj odchod připravují již v dětském domově (viz. příloha č.2). Většina dětských domovů zapojují děti, kterým se blíží jejich odchod, do různých projektů.

Smyslem těchto projektů je naučit děti orientovat se v samostatném životě. Jedním z důležitých bodů je právě hledání práce. Děti se učí psát životopisy, vystupovat při konkursech, hledat práci pomocí internetových stránek apod.

Otázka č.12

Tabulka č.13 *Názor na práci s internetem*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) dobře	37	82,22%
b) trochu	8	17,78%
c) vůbec ne	0	0%

*Tabulka č.13 ukazuje, jak odpovídali respondenti na otázku: **Umíš pracovat s internetem?***

Tato otázka má jednu možnou odpověď. Celkový počet odpovědí je 45.

Z výsledků této otázky lze vypožorovat, že převážná část respondentů umí pracovat s internetem. Tento výsledek se dal očekávat, protože celkově dnešní mladá generace umí s výpočetní technikou, včetně internetu, pracovat mnohem lépe než někteří dospělí. Převážná část dětských domovů má vlastní internetové připojení, s internetem děti pracují i ve školách, někde je to dokonce podmínka se studiu, takže orientace ve světě techniky není pro děti skoro žádný problém. V této oblasti na tom nejsou děti z dětských domovů o nic hůř než děti z rodin.

Otázka č.13

Tabulka č.14 *Názor na domácí práce*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) ano, často	26	57,78%
b) ano, občas	15	33,33%
c) jen výjimečně	4	8,89%
d) ne	0	0%

*Tabulka č.14 ukazuje, jak odpovídali respondenti na otázku: **Pomáháš s domácími pracemi? (vaření, úklid, péče o prádlo apod.)***

V této otázce byla možnost jedné odpovědi. Celkový počet odpovědí je 45.

Více než polovina respondentů uvádí, že s domácími pracemi pomáhá. Pracovní činnosti, včetně domácích prací, jsou v dětských domovech často na plánu výchovné činnosti (viz příloha č.2). Děti se musí naučit udržovat kolem sebe pořádek, starat se o čistotu sebe i svého ošacení. Z domova tento návyk většinou nemají a proto je důležité je tomu naučit. Některé děti se zpočátku nerady přizpůsobují, ale po nějaké době samy usoudí, že žít v čistotě a hezkém prostředí kolem sebe je mnohem příjemnější než ve špíně a zápachu. V DD je pracovní výchova zařazována ještě z jednoho důvodu a to především proto, že je potřeba děti naučit pracovat a odvádět pečlivou práci. To, že budou zvyklé odvádět kvalitní práci, je důležitý předpoklad k pracovnímu zařazení a integraci do společnosti a také k zajištění určité materiální úrovně. Proto není nijak překvapující zjištění, že nikdo neoznačil odpověď, že při práci nepomáhá. Myslím si, že děti z dětských domovů jsou do domácích prací zapojovány častěji než některé děti z rodin.

Otázka č.14

Tabulka č.15 *Názor na budoucnost*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
10.000,- Kč	6	13,33%
10.000 – 15.000,- Kč	9	20%
15.000,- Kč	13	28,89%
15.000 – 20.000,- Kč	4	8,89%
20.000,- Kč	7	15,56%
hodně	2	4,44%
podle nájmu	1	2,22%
nevím	3	6,67%

*Tabulka č.15 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: **Kolik myslíš, že budeš potřebovat měsíčně peněz na samostatné živobytí?***

Tato otázka byla otevřená. Respondenti odpovídali podle svého uvážení. Celkový počet odpovědí je 45.

Většina respondentů uvádí, částku kolem 15.000,- Kč. Otázky bydlení, nájmu a financování domácnosti jsou také na programu projektů, kterých s děti zúčastňují. Proto si myslím, že je celkem shoda v odpovědích respondentů. Ti co napsali 20.000,- nebo hodně si myslím, že mají velké nároky a určitě pocítí, že realita bude trošku jiná.

Celkově hospodaření s penězi bude pro děti z dětských domovů velkým problémem. Nejsou zvyklé šetřit a chybí jim zkušenost s financováním domácnosti. V podstatě neměli kde okoukat, co vše musí rodiče z výplaty zaplatit.

Otázka č.15

Tabulka č.16

Názor na pomoc

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) ano, mám	39	86,67%
b) ne, nemám	6	13,33%

Tato otázka měla jednu možnou odpověď. Celkový počet odpovědí je 45.

Pokud respondenti odpovídali za a), měli ještě uvést na koho se mohou obrátit pro radu.

Tabulka č.17

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
rodiče	13	27,08%
vychovatelé	17	35,42%
prarodiče	2	4,17%
kamarádi	12	25%
sourozenci	2	4,17%
sociální pracovníce	1	2,08%
je jich moc	1	2,08%

*Tabulky č.16 a č.17 ukazují, jak respondenti odpovídali na otázku: **Až odejdeš z DD a nebudeš si vědět s něčím rady, máš na koho se obrátit pro radu?***

Ze 39 respondentů, kteří v této otázce odpověděli za a) ano, mám, bylo 48 odpovědí. Nebylo stanoveno kolik každý vypíše osob na které se může obracet pro radu. Někdo označil jen jednu osobu někdo více.

Největší počet respondentů odpověděl, že se mohou obrátit na vychovatele. To je velmi pozitivní zjištění, protože to dokazuje, že děti vychovatelům věří. Sama mohu potvrdit, že je hodně jedinců, kteří si přijdou do DD pro radu, pokud si nejsou z něčím jisti. S některými „dětmi“ máme velmi hezké vztahy i po té co odešli do života. Často se staví jen tak, na kafe, při tom probereme co mají za novinky, řešíme společně jejich radosti, ale také starosti. Myslím, že pokud to takto funguje, má naše práce smysl, protože děti považují DD za svůj domov (jiný také často ani nepoznaly) a rády se do něj vrací.

Samozřejmě to takto pozitivně nefunguje u všech dětí. O některých, poté co opustí DD, nevíme skoro nic, často jen pár informací z doslechu. Velmi mě překvapilo, že pouze jeden respondent uvedl, že by se mohl obrátit pro radu na sociální pracovníci. Přitom právě kurátoři a sociální pracovníci by měli být ti, kdo bude dětem v jejich samostatném životě zpočátku pomáhat. Bohužel děti někdy nemají ke svým sociálním pracovnícím důvěru, protože je viní z toho, že musely žít v dětském domově. Opět je smutné, že několik jedinců napsalo, že se nemají na koho obrátit. Pokud porovnáme tuto otázku s otázkou č. 3, která je dost podobná, nejsou v odpovědích velké rozdíly.

Otázka č.16

Tabulka č.18 *Názor na získávání financí*

Odpověď	Počet odpovědí celkem	Počet odpovědí v procentech
a) budu si je vydělávat	45	93,75%
b) dostanu podporu	0	0%
c) budu si půjčovat	0	0%
d) budu je dostávat od rodičů	3	6,67%

*Tabulka č.18 ukazuje, jak respondenti odpovídali na otázku: **Jak budeš získávat peníze?***

Na tuto otázku zvolili někteří respondenti dvě odpovědi. Celkový počet odpovědí je 48.

Všichni respondenti odpověděli, že si budou vydělávat. Z toho ještě tři zvolili i odpověď za d), že budou peníze dostávat od rodičů. Je dobře, že nikdo předem neplánuje, že bude žít z dávek, nebo si půjčovat. Realita nakonec může být jiná, ale důležité je, že mají snahu. Respondenti si plně uvědomují, že v samostatném životě jsou finance velice důležité. Zajišťují obživu, bydlení a celkově určitý životní standart. Jak už bylo několikrát zmíněno, děti z dětských domovů jsou často zvyklé na vysokou materiální úroveň, kterou po opuštění domova ztratí. Je to pro ně těžká zkouška, ve které ne všichni uspějí.

Pro doplnění práce jsem prostudovala spisovou dokumentaci v jednom dětském domově a zjišťovala jsem kolik dětí, které opustily dětský domov, se vrátilo zpět do původní rodiny a kolik se jich zcela osamostatnilo. Tento údaj jsem zjišťovala za období roku 2004-2009.

Tabulka č.19**Kam děti odcházejí z DD**

Počet dětí, které odešly do původní rodiny	Vyjádření v procentech	Počet dětí, které začaly žít samostatně	Vyjádření v procentech
2	11,76%	15	88,24%

V období roku 2004-2009 opustilo dětský domov 17 dětí z důvodu zletilosti nebo ukončené přípravy na povolání. Tabulka č. 19 ukazuje kolik dětí se vrátilo zpět do původní rodiny a kolik začalo žít svůj život samostatně.

Z těchto výsledků je zřejmé, že převážná část dětí se do původní rodiny zpět nevrací. .

Ze spisové dokumentace je zřejmé, že převážná část dětí, které vyrůstají v dětském domově je ze sociálně slabých rodin, kde rodiče hrubě zanedbávají jejich péči, neposílají je do školy a páchají trestnou činností. Z těchto rodin přicházejí většinou děti – sourozenci, málokdy se jedná o jedináčka. Ačkoliv se stává, že podmínky v rodinách se natolik zlepšily, že může být dětem zrušena ústavní výchova a mohou se vrátit zpět do rodiny, nebývá to časté.

Z výše uvedeného průzkumu je zřejmé, že předpoklad č. 1 se potvrdil. Na samostatný život se cítí alespoň částečně připraveno 75,56% respondentů.

Lze také potvrdit předpoklad č.2. Do původní rodiny se po odchodu z dětského domova nevrátí 88,24%.

Vzhledem k tomu, že v dětském domově pracuji výsledek průzkumu měl nijak nepřekvapit. Většina dětí je po teoretické stránce na samostatný život připravena, bohužel až v reálném životě zjistí, že jenom teorie nestačí. Musí si situace, o kterých si v domově povídali a řešili je jen tak při hře, vyzkoušet na vlastní kůži, aby zjistily jestli v samostatném životě obstojí.

4 ZÁVĚR

Často se vedou diskuse nad tím, jestli je lepší pokud dítě vyrůstá ve vlastní rodině, ačkoliv nefunguje nebo v ústavním zařízení. Tato otázka je velmi citlivá a myslím, že neexistuje jednoznačná odpověď. Ústavní péče nedokáže nahradit dětem milující rodinu, kde každý má své místo. Děti jsou ochuzeny o společné rodinné tradice a zážitky. Často se vytrácí rodinné vazby a pouta mezi jednotlivými členy užší i širší rodiny. Nevýhodou také je, že se na práci vychovatele nehodí každý, je potřeba této práci obětovat spoustu energie a času na úkor vlastní rodiny. Toho není každý schopen, takže dochází k častému střídání personálu a to také nemá na děti dobrý vliv. Těžko potom hledají důvěru a trvalejší vztahy, když „teta“ na kterou si sotva zvykli odchází.

Na druhou stranu odebrání dítěte z biologické rodiny, je často nutnost. Podmínky v rodinách bývají tak otřesné, že může docházet i k ohrožení dítěte na zdraví či životě. Děti takto dostanou jedinečnou šanci dosáhnout kvalitního vzdělání a poznat lepší život, než který by je čekal se stále opilými či zfetovanými rodiči, pro které je droga smysl života a děti zaujímají místo až někde za ní.

Řešením by bylo, kdyby se začalo co nejdříve pracovat s problémovými rodinami, aby se pobyt dětí v ústavní péči zkrátil na nezbytně dlouhou dobu. Existuje již několik organizací, kteří se o toto pokoušejí, ale to je stále velmi málo. Státní instituce nemají dostatek lidí ani financí. Takto by se také hodně vyřešil problém s odchodem mladých lidí z dětských domovů po dovršení zletilosti či přípravy na povolání. Pokud by se s jejich původní rodinou systematicky pracovalo, měly by lepší šanci se do ní vrátit.

Myslím si, že problém není v tom, že by mladí lidé nebyli na vstup do samostatného života dostatečně připraveni. To ostatně vychází i z průzkumu, který je v této práci popsán. Dětské domovy se snaží děti na vstup do života připravit, dle mého názoru všemi možnými prostředky, které mají k dispozici. Děti jsou stále častěji zapojovány do běžného koloběhu domácnosti, umí nakupovat, uklízet, prát, žehlit, vařit. Jsou vedeny i k tomu, aby si uměly poradit v běžných životních situacích, jako je návštěva úřadů apod. K tomu také hodně přispívá činnost různých nadací a neziskových organizací, které realizují v mnoha dětských domovech projekty, kde se mladí lidé učí zvládat tyto složité životní situace a získávají tak mnoho užitečných informací. Problém je v tom, že se tyto jedinci nemají v samostatném životě o koho opřít. Na všechno jsou najednou sami a na to nebyli v kolektivním zařízení zvyklí.

V dětském domově žili život naplánovaný podle režimu dne, nemuseli řešit co s volným časem, ráno někdo dohlédl na to, jestli vstávají do školy apod. Najednou rozhodují o svém životě sami a ačkoliv se na to zpočátku moc těší, brzy euforie z volnosti a svobody vyprchá a setkávají se s tvrdou realitou. Mnohdy vzpomínají na bezstarostný život v dětském domově s tím, že by nejraději vrátili čas. Musí se naučit zorganizovat si svůj čas, plánovat a realizovat své plány, vyplnit vhodně volné chvílky a to vše s tím, že za své činy už zodpovídají jen oni sami. Musí se naučit žít se samotou a to bývá těžké i pro silné jedince. Proto mnohdy vyhledávají společnost, ať je jakákoliv, jen aby vyplnili samotu, která po odchodu z dětského domova, plného dětí a dospělých, najednou nastala. Pak se může stát, že sejdou z té správné cesty a těžko hledají cestu zpět.

V tomto okamžiku by podle mého názoru měli více plnit svou funkci orgány péče o děti a mládež, především kurátoři. Bohužel se stává, a není to ojedinělé, že děti, které odcházejí z dětského domova ani svého kurátora pořádně neznají. Je pochopitelné, že těžko budou hledat pomoc u člověka, který je pro ně cizí. V tomto směru by mělo dojít ke zlepšení. Kurátoři by měli navštěvovat děti již předem v dětských domovech, měli by společně utvořit vztah, který se zakládá na důvěře. Děti by měli vědět, na koho se můžou obrátit o pomoc či radu.

Je hodně organizací, nadací a různých společností, které se zaměřují se svými projekty na přípravu dětí z dětských domovů k samostatnému životu. Bohužel je velmi málo těch, které by se zaměřily na děti, které z dětského domova již odešly. V tomto směru by podle mého názoru mělo také dojít ke zlepšení. Bylo by velmi dobré, pokud by děti prošly projektem k osamostatňování a mohly tak s organizací pokračovat v nějakém projektu i v době, kdy už z domova odešly.

Největším problémem mladých lidí, kteří vyrostli v dětském domově a nemají rodinu, o kterou se mohou opřít, je skutečnost, že odchod z dětského domova je definitivní a je to krok, který nelze vzít zpět. Ačkoliv se každý domov snaží sledovat cestu „svých dětí“ ještě několik let a pomáhají jim pokud to jde, nemůžou je vzít zpět pod svá ochranná křídla.

V závěru bych ráda poznamenala, že pro mne měla tato práce velký význam. Téma, které jsem si pro svou práci vybrala, je mi blízké a situace dětí, které odcházejí z dětského domova mi není lhostejná. Uvědomuji si totiž, že je na především na nás, na lidech, kteří v dětských domovech pracují, jak budou děti na vstup do samostatného života připraveny. A pokud se děti vrací rády a spokojené, víme, že naše práce má smysl.

5 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

GOTTWALDOVÁ, Martina a kol. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. 1. vyd. Chrudim: Centrum J.J.Pestalozziho, 2006.

Metodická příručka

LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-76-1.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika – vychovatelství*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2008. ISBN 978-80-7372-306-4.

VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice I*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999

VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice*. 1. vyd. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 117/1995 Sb, o státní sociální podpoře.

Úmluva o právech dítěte.

Internetové odkazy:

<http://www.mpsv.cz/cs/7297>

<http://www.nadacnifondklausovych.cz>

<http://www.vzhled-samovka.cz>

<http://www.icv.cz>

<http://www.nahradnirodina.cz>

6 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Rámcový plán aktivit v DD

Příloha č.1

DOTAZNÍK

Tento dotazník je zjištění, zda jsou mladí lidé, kteří odcházejí z dětských domovů dostatečně připraveny na samostatný život.

Všechny údaje v dotazníku jsou důvěrné!

Pohlaví: muž
 žena

Věk:

1. Myslíš si, že si v současné době připraven/a/ na samostatný život?
 - a) ano
 - b) částečně
 - c) ne
 - d) nevím

2. Jak vnímáš v současné době svůj budoucí odchod z dětského domova?
 - a) těším se
 - b) mám obavy
 - c) netěším se
 - d) nevím

3. Na koho se v současné době můžeš obrátit pro radu či pomoc?
 - a) rodiče
 - b) kamarády
 - c) vychovatele v DD
 - d) musím se spolehnout sám na sebe
 - e) nevím

4. Chceš se po odchodu z DD vrátit zpět do své původní rodiny?
 - a) určitě ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) určitě ne

5. Pokud si napsal/a/, že ne, tak kam plánuješ, že půjdeš?
.....

6. Napiš 3 činnosti, kterými se podle tebe připravujete na samostatný život?
.....
.....
.....

7. Na základě čeho jsi si vybral/a/ obor, který studuješ?
 - a) podle zájmu, baví mě to
 - b) chtěli to rodiče

- c)chtěli to vychovatelé
- d)je to dobře finančně ohodnocené
- e)jiný důvod

8.Co plánuješ po ukončení studia?

- a)půjdu pracovat
- b)budu dále studovat
- c)půjdu na mateřskou dovolenou
- d)budu nezaměstnaný
- e)nevím

9.Pokud by to bylo možné, změnil/a/ bys obor, který studuješ?

- a)ano
- b)ne

10.Myslíš si, že to, že vyrůstáš v dětském domově ovlivní tvoje začlenění do společnosti?

- a)ano, pozitivně
- b)ano, negativně
- c)ne
- d)nevím

11.Máš představu, jak si zažádat o práci?

- a)ano
- b)nejsem si jist, ale tuším, že ano
- c)nevím

12.Umíš pracovat s internetem?

- a)dobře
- b)trochu
- c)vůbec ne

13.Pomáháš s domácími pracemi? (vaření, úklid, péče o prádlo apod.)

- a)ano, často
- b)ano, občas
- c)jen výjimečně
- d)nikdy

14.Kolik myslíš, že budeš potřebovat měsíčně peněz na samostatné živobytí?

.....

15.Až odejdeš z DD a nebudeš si vědět s něčím rady, máš se na koho obrátit pro radu?

- a)ano, mám – koho
- b)Ne, nemám

16. Jak budeš získávat finance?

- a)budu si je vydělávat
- b)dostanu podporu
- c)budu si půjčovat
- d)budu je dostávat od rodičů

Příloha č.2

Rámcový plán aktivit v DD

RODINNÁ VÝCHOVA

- besedy na téma:

problémy dospívání, rizika

pohlavně přenosné choroby, prevence nákazy, sexuální výchova

rodina a její místo ve společnosti

úloha jednotlivých členů rodiny

materiální zabezpečení rodiny, vliv vzdělání na hmotné zabezpečení rodiny

profesní příprava, jak hledat zaměstnání

- výše uvedená témata formou her a soutěží a dramatického kroužku začlenit do výchovné činnosti
- využívání odborné literatury, naučit děti s ní pracovat, vyhledávat potřebné informace
- využívání internetu k získávání informací /jízdní řády, zaměstnání apod./
- připravovat děti na návrat do rodiny, posilovat citové vazby k vlastní rodině, připravovat děti na založení vlastní rodiny, podporovat pocit odpovědnosti
- umísťování sourozenců do stejných rodinných skupin
- podporovat sourozenecké vztahy i při společných aktivitách
- pravidelně pořádat oslavy narozenin členů rodinné skupiny
- návštěvy dětí v hostitelských rodinách
- pokračovat v umísťování právně volných dětí do pěstounské péče
- seznamování dětí s úřady a institucemi, které se zabývají rodinou
- seznamovat děti s činností jednotlivých úřadů
- podporovat samostatnost dětí při vyřizování osobních dokladů, důraz na komunikaci s úředníky a slušné jednání
- zapojení starších dětí do projektů, zaměřených na orientaci v samostatném životě /SOS 18, NOE/
- při výchovné činnosti využívat metodický materiál Pracovní právo
- maximálně podporovat spolupráci se sociálními pracovníky
- vést děti k šetrnosti a hospodaření s finančními i materiálními prostředky, zaměřit se na hospodaření s penězi v reálném životě, plánovat rozpočet, šetřit sirotčí důchod pro

svou potřebu při vstupu do života, neutráct peníze za zbytečnosti, myslet tzv. „na zadní kolečka“

- přiměřeně věku a schopnostem dětí hovořit o otázkách sexuálního života, dát dětem prostor k individuálním rozhovorům s vychovateli
- podněcovat přirozené přátelské vztahy mezi chlapci a dívkami
- vysvětlovat dětem schopnosti tolerance a kompromisu pro udržení přátelských vztahů na kvalitní úrovni
- seznamovat děti s rozdílným těl. vývojem chlapců a dívek
- upozorňovat děti na rizika sexuálního života vyplývajícího z nahodilých vztahů
- seznamovat s negativními jevy předčasné sexuální aktivity
- seznamovat děti s možností početí, těhotenstvím, ochranou před těhotenstvím, porodem
- procvičovat praktické dovednosti připravující děti na samostatný život /vaření ve skupině/
- při výchovné práci využít metodický materiál „Výchovné foto seriály pro děti a mládež“, nad danou problematikou s dětmi diskutovat
- seznamovat děti s různými profesemi formou exkurse

PRACOVNÍ VÝCHOVA

- vhodná motivace k pracovní činnosti- význam práce pro člověka, soutěže, pozitivní hodnocení, odměny za vlastní iniciativu a pracovní aktivitu dětí, zkrášlování prostředí, ve kterém žijeme
- upevňovat smysl pro pořádek
- vytvářet pracovní návyky s ohledem na věk a schopnosti jednotlivých dětí
- zapojovat do pracovních činností všechny děti s ohledem na jejich věkové zvláštnosti
- úklid svěřených prostor ve skupině - běžné domácí práce
- vést děti k včasnému vykonání zadané práce, učit je umět si práci naplánovat a pracovat systematicky
- péče o ošacení - přepírání, zašívání, žehlení, obsluha automatické pračky /dohled vychovatelů nutný/
- vést děti k vytvoření potřeby pomáhat druhým /spolupráce dětí různého věku, spolupráce dětí s pradlenou, údržbářem, zahradníkem, kuchařkou, pracovníci sociální péče - pom. vych./
- pěstovat osobní odpovědnost dětí za vykonanou práci, schopnost sebehodnocení, posilovat pozitivní vztah k práci
- zadávat dětem pravidelné pracovní úkoly / večerní služby/, provádět důsledně denní kontrolu

- provádět s dětmi sezónní práce, vést je k celoroční péči o svěřené úseky a podporovat jejich vztah k přírodě
- podpořit zájem o pěstitelské práce, sběr a konzumace plodů zahrady, jejich konzervování a ukládání na zimu i v rodinných skupinách, využití při zájmovém vaření, či oslavách
- rozvíjet pracovní dovednosti dětí dle jejich zájmu, vytvářet materiální podmínky pro práci např.: se dřevem, železem, drátem, vlnou, papírem, korálky, pedigem apod.
- seznamovat děti s pracemi, které jsou běžné v rodině a zabezpečují její řádný chod, připravovat je tak na návrat domů i do samostatného života.
- podporovat u dětí kladný vztah k práci jako prostředku k zajištění standardní životní úrovně
- průběžně zařazovat soutěže v pracovních činnostech zaměřené na kvalitu
- vést děti k šetrnému zacházení s nástroji, materiálem a majetkem DD
- upevňovat u dětí zásady bezpečnosti práce
- rozvíjet smysl o pořádek s čistotu kolem sebe
- učit děti vážit si práce druhých
- vést děti k tvořivosti z různých přírodních materiálů
- učit děti zásadu: nejdříve povinnost, potom zábava
- upevňovat správné pracovní postupy
- upevňovat a ověřovat bezpečné zacházení s nářadím

ROZUMOVÁ VÝCHOVA

- využívání stálého přístupu na internet při zpracování různých úkolů pro školu, zjišťování informací dle vlastního zájmu avšak pod přímým dozorem pedagogických pracovníků
- účast v projektu SOS 18, NOE apod., poskytování informací pro samostatný život
- soutěže ve vědomostech potřebných pro úspěšnost řešení různých životních situací
- zapojení do literárních a vědomostních soutěží pořádaných mimo DD
- zvláštní pozornost věnovat dětem, které ukončují základní povinnou školní docházku- příprava na výběr budoucího povolání, vhodná motivace pro přípravu na vyučování a zájem o studium
- soustředit se na motivaci ke studiu cizích jazyků- uplatnění v praxi: sponzorské akce s Američany a Němci, využití nabídek nadací na jazykové pobyty v zahraničí
- rozvíjet slovní zásobu dětí
- vést děti ke kultivovanému vyjadřování
- pravidelná příprava na vyučování, analýza předchozích výsledků, individuální učební plány dětí ve skupině, využití doučování s ředitelkou DD
- spolupráce se ZŠ, u dětí s poruchami učení se dohodnout s třídními učiteli o individuálním

učebním plánu

- motivace dětí k dosažení co nejlepších školních výsledků, odměny, výhody
- připravovat předškolní děti na vstup do školy, rozvíjet předškolní znalosti
- zvláštní úsilí věnovat motivaci dětí k četbě, dle jejich vlastního zájmu, vést je k využívání knihovny DD, Městské knihovny
- využívat pozvání k akcím v knihovně
- informovat o knižních novinkách, nákup vhodné literatury dle zájmu dětí
- nabízet odbornou literaturu
- zařazovat posezení nad knihou, časopisem apod.
- pravidelně sledovat knižní novinky v knihkupectví na internetu, v médiích
- pořádat vědomostní soutěže v rámci skupiny a prostřednictvím zájmového útvaru „rozumová výchova“ i v rámci celého DD / ekologie, lidové tradice a obyčeje, všeobecné znalosti o přírodě, životě, o národech a etnických skupinách, pořádat soutěže např. Scrabble, Carcassonne, Aktivita
- připravovat literární pásma, scénky, dramatizaci, vést děti k veřejným vystoupením.
- seznamovat děti s kulturním životem města a jeho okolí / Galerie, Muzeum, výstavy, kulturní akce, výstavy atd./
- poskytovat dětem základní informace, učit je orientaci v běžném životě, připravovat je na život po odchodu z DD
- vést děti k praktickému ověřování znalostí o přírodě, potřebách rostlin a živočichů, vytvářet kladný vztah k životnímu prostředí.
- pravidelně vést děti ke sledování dění ve státě / denní tisk, TV zpravodajství, rozhlas, časopisy, internet /.
- využívat všech dostupných audiovizuálních pomůcek k získávání nových informací
- zařazovat pravidelně logopedická cvičení s dětmi, které mají vadu řeči
- pravidelné besedy: vnitřní řád DD, BOZP, BESIP
- učit děti dodržovat a respektovat zákony dané společností
- zařazovat do výchovného plánu besedy, soutěže, hry na tato témata:
 - ochrana života v krizových situacích
 - orientace a praktické využívání evakuačního plánu
 - význam a umístění hasičských přístrojů
- 2x ročně provádět cvičný požární poplach
- spolupracovat s Domem na půl cesty v na přípravě různých seminářů a besed pro děti, zejména dospívající mládež
- zaměřit se na spolupráci s redakcí časopisu „Zámeček“, podporovat děti v zájmu o

tento časopis a aktivní účasti na jeho tvorbě

- zařazovat exkurze do různých objektů dle zájmu dětí a dle výchovných cílů
- upevňovat zásady dopravní kázně /návštěva dopravního hřiště, ověřování znalosti silničních předpisů při vycházkách apod., zapojení do soutěží s dopr. tematikou/
- pěstovat lásku k vlasti , k národním hodnotám, k historii naší země
- v rámci výletů a ozdravných pobytů poznávat krásy naší země
- vést děti k třídění odpadu
- vést děti k šetření s vodou, energiemi

VÝCHOVA KE ZDRAVÉMU ŽIVOTNÍMU STYLU

- dodržováním režimu dne a správnou životosprávou zajistit dětem zdravý životní styl
- motivovat děti ke zdravotnímu životnímu stylu /příklady, příběhy, dokumentární pořady v TV, naučné pořady se zdravotní tematikou, rozhovory se zajímavými lidmi, besedy s odborníky, vlastní příklady, filmy, vhodná literatura, odkazy na vhodné webové stránky internetu apod.
- učit děti využívat zásady zdravého životního stylu / duševní rovnováha / v podmínkách dětského domova, v režimu dne jednotlivých skupin stanovit přesný čas a místo pro aktivity
 - a/ relaxační / četba, poslech, individuální odpočinkové činnosti/
 - b/ regenerační / TV chvilky, běh pro zdraví, sportovní aktivity, vycházky /
 - c/ kompenzační / dovednost učit se, soustředit se, cvičit mechanickou paměť/
- vést děti k otužování vlastního těla
- k osvojení pozitivního chování využívat didaktické hry, situační scénky apod.
- rozvoj osobnosti - individuálně plánovat pro každé dítě dle jeho schopností , sledovat, hodnotit
- v interakčních hrách a činnostech rozvíjet schopnost komunikace s vrstevníky: řešit problémy posilovat odolnost vůči stresům, nacvičovat percepční dovednosti, interakční dovednosti /
- navazování a udržení vztahu, soulad mezi vnitřním a vnějším zaměřením, schopnost pracovat v týmu
- upozorňovat na negativní jevy ohrožující zdraví a život
- objasňovat všechny formy šikany a prevence proti ní
- spolupracovat s psychologem v oblasti prevence transgeneračního přenosu týrání, zneužívání a zanedbávání
- zařazovat besedy s odborníky, spolupracovat s K-centrem
- často s dětmi hovořit na téma škodlivost požívání drog

- rozvíjet dovednosti, které vedou k odmítání všech forem sebestrukce, projevů agresivity i porušování zákona / kouření, užívání toxických a omamných látek, kriminalita /
- využívat všech dostupných audiovizuálních pomůcek a odborné literatury k tomuto tématu
- vést děti ke klidnému a racionálnímu řešení problémů
- zdůrazňovat nebezpečí kriminality
- učit děti vážit si sami sebe
- vést ke zvyšování sebeúcty a sebedůvěry
- využít při výchovné práci metodický materiál „Výchovné foto seriály pro děti a mládež“, nad danou problematikou s dětmi diskutovat
- podporovat děti ve snaze svěřit se, dávat jim pocit bezpečí a jistoty
- působit na děti vlastním příkladem